

Še nekoliko opazk k Janežič-Sketovi »Slovenski slovnici«.

Že blagemu našemu pokojniku Janežiču sem rekel, da napisa k §§ 395. in 396. nista primerna, ker sta preozka. § 395. mora se deliti na dva §§, kajti besedica *bi* (esse) se rabi v stavkih, ki niso pogojni; in so pogojni stavki, ki nimajo *bi*. Torej ta § 395. se deli na dvoje!

1.) *bi* slovenski konjunktiv;

2.) pogojni stavki. Ker imajo pogojni stavki v vseh jezikih svoje tempora in modi; le pogledjmo grščino in latinščino, tako v slovenščini.

— Tedaj:

§ 395. ^a; 395 ^b.

§ 396. ima napis: *Naj*, kajti *naj* se rabi ne samó za železnik; ima tudi druge pomene. — V Sketovi izdaji § 336., § 337. je ostalo vse pri starem.

Te stvari smo obravnavali v Glasniku l. 1862. str. 17. in l. 1864. str. 221. f. Pri tej priliki je okrajšano za šolsko porabo.

Slov. konjunktiv.

bi (biti — esse).

§ 336. ^a. (Janež. 395.). Rabi se *bi*:

1.) Kedar izraža človek svoje subjektivno mnenje kot trditev; reč je mogoča, pa ne še uresničena.

N. pr.: Zraven tebe *bi* morali vsi rokodelci lakote umreti. — Oj! sedaj *bi* se dal krasen lov napraviti. — Lože *bi* zajca v grmu dobil, nego njega doma. — Kdo *bi* to zameril našim kmetom! (nihče ne bo zameril). — Kdo *bi* si bil to v sanjah mislil, kdo verjel? quis crediderit, nemo. — Utegnil *bi* kdo reči, da krivico zagovarjam. — Morda *bi* radi zvedeli, kaj je skleneno.

Latinščina ima tu conjunctiv potentialis.

Grščina optativ potentialis.

2.) Kedar človek pretehtuje in misli na več plati, pa ne ve, kaj in kakó je storiti.

N. pr.: Kaj *bi* storil? česa *bi* se poprijel? — Ni ga doma; kje *bi* nek bil? kje *bi* ga našel? — Naj se učitelji posvetujejo, kakó *bi* se dala bolj pospešiti izobraženost mladine —

Latinščina in grščina imata conjunct. deliberativus.

3.) Kedar človek naznanja željo, naj se uresniči reč, ki je še mogoča; in da bi se bila, pa sedaj ni mogoče.

N. pr.: Oh, da *bi* si to matere zapomnile! — Oj, Slovenci, da *bi* moje besede ne bile glasovi vpijočega v puščavi! — Oh, ko *bi* pač naši ljudje

korist branja bolje spoznali! — Oj, ko *bi* moj prijatelj le še živ bit (mogoče)! — Oj, ko *bi* moji starši še živeli (ni jih, umrli so)! utinam vivat; utinam viverent.

4.) Kedar naznanja odvisni stavek domišljen namen, namero.

N. pr.: Da *bi* me kdo napak ne umel, dostavljam še tó-le. — Mali narod je napel vse žile, da *bi* vsaj ohranil svoj obstanek.

Nota. Ako je učinek gotov, rabi se indikativ.

Torej: Gnojim, da bo bolje rastlo (gotovo) in napeljujem vodo na peščen travnik, da *bi* trava rajši rastla (še ni gotovo), tukaj ni jednako; domišljena namera ima *bi*, gotovi učinek ima indikativ.

5.) Kedar naznanja odvisni stavek vsebino glavnega v zmislu kake druge osebe.

N. pr.: Gre govoric, da *bi* se utegnil spet boj vneti. — Pravijo, da *bi* se bili Lahí spuntali. — On trdi, da *bi* kaj tacega ne mogel storiti. — Mož ni neumno govoril, da *bi* potem moral kmet vse stare navade opustiti.

6.) Kedar je celi odvisni stavek kot subjekt ali objekt glavnemu.

N. pr.: Da *bi* mi taki možje bili učenci, to me je večkrat jezilo. — *Da bi* se mi taki šterkovci ustavljali, tega ne morem trpeti. — Ni mogoče, *da bi* jabolka ne dozorela. — Mi smo zoper to, *da bi* kdo nad nami gospodaril.

7.) Kedar je odvisni stavek kot posledica zanikavnega glavnega stavka.

N. pr.: Niso takó bogati, da *bi* učitelja plačevali. — Nimamo primerne moči, da *bi* odvrnili vse napade. — Ne morem si kaj, da ne *bi* vam povedal, kaj mislim jaz o tej zadevi.

Latinščina ima: *ut, ut non, quin*.

8.) Kedar nastopi mesto pravega dejanja drugo, ki ne bi smelo nastopiti.

N. pr.: Ne da *bi* ljudstvo pametno učili in napeljevali, še ovirajo mu napredek. — Spravil si mater v grob, ne da *bi* jo bil poslušal. — Ne da *bi* delal, rajši pohajkova. — Kar šel je, ne da *bi* bil kaj povedal, koga pozdravil (nemški — ohne dass, ohne zu).

9.) V pogojnih stavkih II. in IV. oblike *ko bi — bi; ako bi — bi*.

N. pr.: *Ko bi* imel denarje, precej *bi* plačal (pa nimam). — Ti lenuh, *ako bi* sedaj nadzornik prišel, pač *bi* te bilo sram.

Pogojni stavki.

§ 336.^b Pogojni stavki so medsobni (correlativni) stavki, t. j. biti morata dva, da izražata celo misel. I. člen *A* (Vordersatz) ima v sebi pogoj; II. člen *B* (Nachsatz) ima posledico. *A* je odvisni stavek, *B* je glavni stavek.

Vrstita se takó: $A - B$, ali $B - A$ t. j. odvisni stavek spredaj, ali glavni stavek spredaj, kakor nanese zmysel stavka.

Slovenščina ima (kakor grščina) 4 oblike pogojnih stavkov, samó to je različno, da tam odločujejo oblike nakloni (modi), pri nas pa vezni členki: *če*, *ako*, *ko*.

I. oblika. V prvo obliko spadajo stavki, katerih A (prvi člen) se opira na kak dogodek, kako izjavo, takó, da izvira od ondu B (drugi člen) kot posledica. — Vez je *če*, *ako*.

N. pr.: *Že* velja, *če* ste vi božji hlapci, smo mi božji psi, pa vas bomo trgali vedno (odgovoril Samo Dagobertovemu poslancu Sicharju — izrek). — *Če* nečeš jesti, pa pusti (reče mati otroku, ki se kremži — factum). — *Ako* se sadna drevesa večkrat presadé, močnejše in gosteje korenine zaredé.

Nota. *Če* je objektivni, *ako* je bolj subjektiven, splošen.

II. oblika. K drugi obliki spadajo stavki, katerih A (prvi člen) nima niti subjektivne, niti objektivne veljave, in torej tudi B (drugi člen) ne more nastopiti. — Vez: *ko bi* — *bi*.

N. pr.: *Ko bi* bil vedel, da pridete zopet nazaj, pustil bi bil vse, kakor je bilo. — *Ko bi* solnce ne peklo z višine, kako zorela *bi* polja kraljica. — *Ko bi* denarje imel (pa nimam), precej *bi* plačal. — *Ko bi* ne bila pomoč prišla (pa je) v pravem času, vse *bi bilo* pogorelo. — Tu je v mislih prvemu členu nasprotje: pa *je*, pa *ni*.

III. oblika. V tretjo obliko so povzeti slučajji, katerih A (prvi člen) ima nekak dogodek kot predmet sklepanja, stvar je mogoča, dozdevna, pa ni gotova, ako nastopi A , nastopi gotovo tudi B . — Vez, *ako*, futurum.

N. pr.: *Ako* mi Bog zdravje dá, obiskoval vas bom pogosto. — *Ako* bo šlo po sreči, bodo bukve do družega leta gotove. — *Ako* mi še vi pripomorete, reč doženemo srečno in vsi bomo veseli. — *Ako* se ne boš bolje učil, kakor doslej, gotovo boš nesrečen.

IV. oblika. V četrto obliko spadajo stavki, v katerih A (prvi člen) se vzame kak slučaj kot primera, prilika, ki je mogoča, pa ni gotovo, bode li nastopila, ali ne: B (drugi člen) ravna se po A . — Tukaj je vez: *ako bi* — *bi*; *ko bi* — *bi*.

N. pr.: *Ko bi* naložil sto in sto kamel, *bi* komaj znati bilo za list od kupa otel. — Pač *bi bilo* sitno, *ko bi* brez kruha bili, ko bomo mlatili. — Ne *bilo bi* prav, *ako bi* samó grablje imeli in radi jemali, vil pa ne, da *bi* dajali. — Kmalu *bi* se izobrazila slovenščina, *ako bi* jo uvedli v uradnije, t. j. izobrazila se bode, ako jo bodo uvedli v uradnije (III. obl.)

(Konec prihodnjč)

P. Ladislav.



Tom. 12.) „Bodi ga Bog zahvaljen!“ Hvala Bogú, zahvalímo Bogá, da nam ni treba več pisati, kajti, ako bi hoteli navesti vse hibe, ne bili bi zlahka gotovi. Po teh vzgledih si ustvari lahko vsakdo pravilo o slovenskih naslonícah. Radi nazornosti smo podali te vzglede, ker nismo hoteli mučiti čitatelja z golimi in suhoparnimi pravili. A. Trstenjak.



Še nekoliko opazk k Janežič-Sketovi »Slovenski slovnici«.

(Konec.)

Raba besedice — naj.

Š. 337. (Janežič, Š. 396.) — *Naj* — ima različno rabo:

a) Kedar se naznanja želja, da bi se godilo kaj — *žele vnik*, (o p t a t i v).

N. pr.: *Naj* vam večna milost zmago *dade*. Cg. — Tvoj pepel *naj* tihi mir *pokriva*. Lev. — Terdna le vera voznik naš *naj bo*. Pot. — Tvo duh *naj* nas *vodi* čez hribe, čez plan. V.

b) Kot *velevnik* (imperativ) za I. in III. osebo, kjer djanje zavisi od drugod.

N. pr.: Lice *naj bo* živo ogledalo misli tvojih. — Dokler studenec misli teče, *naj teče* tudi tvoje pero. Slom. — *Naj grem* jaz, ne brat. — Jaz sem bolan, *naj gre* sestra po soli. — *Naj gremo* vsi otroci po jagode -- t. j. dovolite, da gremo vsi. — *Naj* pristavim še to-le.

c) V v p r a š a n j i h stavkih, kedar je dejanje odvisno od kake druge osebe.

N. pr.: Oče! ali *naj gredo* hlapci v vinograd, ali na njivo orat? — Mati! ali *naj grejo* dekle prat, ali mrvo sušit? — Kaj *naj* mu naročim? — Kaj *naj bi* prinesel iz mesta? (= kaj želiš, da bi prinesel).

d) V d o p u s t n i h stavkih (koncesivno).

N. pr.: *Naj brije* zdaj okrog viharjev sila, *naj* se nebo z oblaki preobleče, ni meni mar. Pr. — *Naj* ga žena še tako prosi, on ide na lov. (t. j. čeravno ga prosi, vendar ide. — *Naj* ga še toliko in toliko *svariš*, opominjaš, nič ne pomaga. P. Ladislav.

